

HÁTAM MÖGÖTT

ZÚG A TAJGA

KALMÁR JÁNOS

Publio kiadó

Hátam mögött zúg a tajga

Kalmár János

Publio Kiadó

2014

Minden jog fenntartva!

Napok óta — ha jól számolom, idestova már egy hete — egy különös érzés lett úrrá rajtam. Az Intézet folyosóin, a dolgozószobámban, haza felé menet a szokottnál zsúfoltabb autópályán, garzonomban — főleg este, mielőtt rám jött volna az álom — egy furcsa, nyugtalanító lelkiállapot, egy nyomasztó, homályos gond: éreztem, hogy valami nincs rendben, valaki veszélyben van, valaki, aki sokat gondol rám, most az életéért küzd, a halállal hadakozik. Álmaim is nyomasztóak voltak — egy folytonos rohanás egy zúgó, titokzatos erdőben... akárcsak annakidején, régen, nagyon régen; s tegnap reggel, miután zilálva, kifulladásra felébredtem, hirtelen tudatosult bennem, hogy vége, mindennek vége — éreztem azt a nehezen kifejezhető űrt, magam körül, belső énemben: valaki, aki mindvégig oly közel állt hozzám, már nincs az élők között. Vajon ki lehetett az, aki haláltusájában mindvégig engem keresett, gondolatai felém áradtak, tőlem várt segítséget, belőlem akart erőt meríteni utolsó megpróbáltatásához — vagy csak egy búcsúszóért, egy baráti kézfogásért esedezett?

Csakis egy embert ismerek, akinek az élete — igaz, mindössze három éven át — de szorosan összefonódott az enyémmel, s az azt követő idő folyamán is éreztette folytonos gondoskodását.

Csak Ő lehetett: Ruszlán Makszimovics Bjelogorszkij. Akit itt Maxime Ruslan-nak hívnak.

Nem kellett felbontsam a dolgozószobám asztalán fekvő gyászkeretes levelet, tudtam előre, hogy az Ő halálhírét hozza.

A jó öreg Ruszlánét, aki annakidején, 1952. januárjában búcsúszó nélkül elhagyta közös szálásunkat. “Szerjozsa, már felnőttél, meg van a helyed, itt, az új honodban, többé nincs rám szükséged és nekem is máshol van a helyem. Most távoznom kell, tőled csak annyit kérek, tartsd magad adott szavadhoz: rólam senkinek semmit, se jót, se rosszat; az együtt átélt történések maradjanak a mi kettőnk közös titkai; ég veled Szerjozsa, moj szin daragoj!”

Elhagyta közös szálásunkat, de korántsem tűnt el az életemből. Éreztem, mindvégig ott volt mögöttem, tudott mindent rólam, jót és rosszat egyaránt. S ha kellett, segített; éreztem, sorsomat ő vezeti, mindig a megfelelő irányba tereli lépteimet. Gondolatban órák hosszat elbeszélgettem vele, néma párbeszédeink során hasznos tanácsokat adott, kételyeimet eloszlatta, s ha valami rosszat tettem bizony alaposan megdorgált. S hogy előttem, keleti menekült, idegenből jött *naturalisé* előtt minden kapu megnyílt — csakis önnek köszönhetem, Ruszlán Makszimovics!

Tudtam, itt van Párizsban, egyszer láttam is messziről, a Grand Boulevard túlsó oldaláról. Sejtettem, hogy valami szigorúan bizalmas munkakörben dolgozik, magas beosztásban, de soha sem szerepelt a nyilvánosság előtt, nem vett részt hivatalos fogadásokon — mi több, neve a telefonkönyvben sem szerepelt (utána néztem!). Miután sikeresen megvédtem doktori disszertációm, az Intézet portáján egy levélke várt: “Szívből gratulálok! Csak így tovább!” s az aláírás helyén egy gömbölyded P. A cirillírás R-betűje.

Személyesen csak egyetlen egyszer találkoztunk, tizenöt évvel

ezelőtt, amikor szeretett feleségemet, Rose-Marie-t kísértem utolsó útjára — akkor, a temető kijáratánál várt, karon fogott, mentünk egymás mellett szótlanul, egy utcasarokig, ahol régi orosz szokás szerint átölelt s csak annyit mondott: légy erős, Szerjozsa! Hangja öreges volt, de tekintete, tartása, léptei — mintha az idő megállt volna fölötte. Akkor, ha nem találkoznánk, nem is tudom, mi történt volna velem; kedvesem váratlan és tragikus halála elegendő ok lett volna arra, hogy végezzek magammal.

Gyászszertarás a Lacroix-temető pravoszláv kápolnájában, délután fél négykor.

A Szajna mindkét partját, a belvárost, sűrű köd takarta; itt, a metropolisz keleti peremét is elborította az a nyálkás, szitáló novemberi köd; a fák csupasz ágairól kis erecskében csordogált alá a lecsapódó pára. A pravoszláv kápolna, melyet még az első világháború előtti időkben építették ide az akkori, népes orosz kolónia hívei, a hatalmas sírkert déli sarkában fekszik, körülötte gondosan ápolt sírok, kripták, hármás kereszttel, cirill- és latin-betűs feliratokkal — az emigráció számos neves személyiségének végső nyughelye.

A ravatalon régi orosz szokás szerint, a fedetlen koporsóban öreg barátom, mint aki mély álomba szenderült, keze mellén összekulcsolva, arcvonásai nyugodtak, jele annak, hogy önmagával és a világgal megbékélve hagyta itt a földi nyomorúságot. A ravatal mellett, kis sötétkék bársonypárnán a Becsületrend keresztje és a Szovjet Unió Hőse aranycsillaga.

Az ősz Gjenadij atyán és segédein kívül mindössze ötön jöttünk búcsút venni tőle: egy idős nénike gyászfátyollal a kalapján, egy nyurga, fiatal fiú, én — és két ismeretlen fekete kabátos, fekete kalapos úriember. A Cég emberei, közeli munkatársak, Ruszlán közvetlen felettesei? Lehajtott fővel lépkedtek a koporsó nyomában,

és megilletődve hallgatták végig az amúgy meglehetősen hosszú és számukra minden bizonnyal érthetetlen gyászszertartás imáit.

— Ön minden bizonnyal monsieur Serge Kosloff? — szólított meg az egyik közülük s választ nem várva folytatta: — nevem Lefèbre. Őszinte részvételem, M. Kosloff — s kezet nyújtott.

— Fogadja őszinte együttérzésemet — szólt a másik. — Tudom, egy barátot, egy igazi barátot veszített el M. Ruslan személyében.

— Egy héten... egy álló héten át küzdött a halállal. Nyolcvan hat éves korban ez szinte hihetetlen. Erős szervezet... és nagy elme. *Une âme genereuse*, M. Kosloff. Tudom, ön... ugyebár jól ismerte, jobban, mint bárki.

— Igen, természetesen... Köszönöm, hogy eljöttek, köszönöm...

A temető kapujában már csak a nénike várt rám, érzékeny lélek, még most is a könnyeit törölgette

— Olyan hirtelen történt... úgy sajnálom szegényt, micsoda erős, életrevaló férfi volt, mindig olyan kedves volt hozzám, mindig oly pontos és bőkezű... Mikor hazatért hosszú útjairól, tudja, nagyon sokat utazott, mindig hozott nekem valami kis apróságot, mindig olyan figyelmes volt... s most elment szegény — tudja, én viseltem a gondját idestova húsz és valahány éve. Bocsánat, Serge úr, csak azt akartam mondani, mielőtt ágynak esett volna... szóval mielőtt elvitték volna a kórházba, rám bízott egy csomagot, amelynek ön a címzettje. Még a mai nap folyamán az unokám elviszi önnek...

— Köszönöm, nagyon kedves, madame... De honnan tudja, hol lakom?

— Rá van írva a csomagra. Monsieur Maxime saját kezűleg írta rá — egy fél órával, mielőtt elvitte volna a mentő. — Dorothea — mondta — legyen szíves, keresse meg nekem azt a sötétkék

papírba csomagolt iratköteget, igen, az íróasztalom bal középső fiókjában kell, hogy legyen — és reszkető kézzel ráírta az ön címét. — Majd, ha eltemetnek — igen, pontosan ezt mondta — legyen szíves, juttassa el e címre. De csak ha meggyőződött személyesen, hogy eltemettek. Mert ezek képesek és a végén talpra állítanak abban a szörnyű kórházban — és akkor az egész tárgytalan. — Ezt mondta. Az utóbbi időben sok furcsaságot beszélt — mintha tudta volna előre, hogy itt a vég.

A délutáni csúcsforgalomban bekerültem egy dugóba — egy a hírhedt, majdnem naponta megisméltődő párizsi *“enboutellage”*-oknak — s csak későn értem haza. A lépcsőház bejárata előtt már úgy látszik elég rég ott toporgott a fiú, hóna alatt egy nylon szatyorral.

— A nagymama azt mondta, csak önnek, személyesen! — s meg sem várva az ilyenkor szokásos tízfrankost, sarkon fordult, felpattant a biciklijére és elkarikázott a lakótelep sétányainak egyikén.

Felöltőmet le se vetve, esernyőmet az előszoba falához támasztva remegő kézzel bontottam fel a csomagot.

Egy vaskos dossziét tartalmazott és egy szépen összehajtott levelet. Rögtön megismertem Ruszlán keze írását, az egyenes vonalban felsorakozó gömbölyded betűit, a rövid i kunkorodó ékezetét, a kis t fölötti vízszintes vonalkákat, a *mjákij znák* régimódi, kacskaringós belső végét:

Kedves Szerjozsa!

Ha ez a levél eljut hozzád, azt jelenti, hogy én minden bizonnyal már odaát vagyok és semmi okom sincs rá, hogy téged továbbra is

hallgatásra kötelezzelek. Úgy gondolom, itt az ideje, hogy találkozásunkat, kalandos útjainkat, azoknak a sötét éveknél a történéseit minél többen megismerhessék, mielőtt teljesen feledésbe merülnek. Siess, a te korosztályod még képes befogadni e múlt paradoxonjait; a többieknek már csak egy többé-kevésbé élethű horrorfilm az egész.

E dossziében sok olyasmit találsz, amiről annak idején, a kis kunyhóban töltött hosszú téli éjszakákon át elbeszélgettünk, de olyasmit is, ami előtted és mások előtt is ismeretlen volt. Rád bízom, mit tartasz fontosnak, mit nem; mi benne a közérdekű és mi marad csak a mi titkunk. Mindezek tudatában magad is rájössz, miért kellett külön életet élnünk. Pedig milyen jól meglettünk volna egymással!

Szerjossa, most csakugyan mennem kell, oda, ahonnan nincs visszaút. Állítólag odaát jobban bánnak az emberekkel, mint itt. Ennek reményében búcsúzóok el tőled,

baráti szeretettel

Ruszlán

Akkor, egész éjjel barátom hagyatékát olvastam. Régi, megsárgult szovjet újságok kivágásai, írógéppel írt levelek, kéziratos feljegyzések, francia, angol és spanyol nyelvű hivatalos jelentések fénymásolatai, rövid széljegyzetekkel, kínai, japán és mahastra karakterekkel írott szövegek, egy arab újságkivonat — részben francia, részben angol fordítással vagy kivonattal. Néhány szövegszerkesztett lap, egy CD lemez...

Úgy döntöttem: megírom kettőnk közös történetét.

A történetet, amely része a ma már feledésbe merülő Múltnak.

Még mielőtt a titokzatosan zúgó tajga be nem növi a hajdani

fegyenc táborok helyét.

I. Dolnij Jenyisszej

1.

Dmitrij Ivanovics Megyelejev, az elemek periodikus táblázatának megalkotója nevét viselte az a gimnázium, ahol 1947-ben az érettségire készültem. A Mengyelejevka, ahogy mi hívtuk, egyike volt a számos, szovjet vagy orosz tudós, író vagy költő nevét viselő "teoretikus középiskolának", a Főváros déli részén, a Krasznoj Oktjabr és a Szuvorov Proszpekt közötti, közel félmillió városnegyedben.

Mi úgy tudtuk magunkról, hogy egy élen járó iskola tanulói vagyunk, minden évben megnyertük a körzeti Komszomol vörös zászlaját, a Znanie — Szila tanulmányi verseny első helyezettjei is tőlünk kerültek a fővárosi döntőbe, kitüntetésként kaptunk az ócskavas-gyűjtésért, az iskola előtti park gondozásáért, a Csapajev nevét viselő kolhozban végzett kiegészítő munkáért, kórusunk és agitációs brigádunk tevékenységéért. Igaz, hasonló megtiszteltetésben a többi gimnázium is részesedett, de a Mengyelejevka egyben csakugyan különb volt a többieknél — még a háború utolsó évében, 1945-ben megnyerte a középiskolák közötti területi labdarúgó bajnokságot és azóta, bármennyire is ostromolták a csapatunk kapuit, eddig senkinek sem sikerült elvinnie az ezüstösen csillogó serleget, amely a főbejárattal szemben, a sport-trófeák vitrinjében, vörös bársony talapzaton várta a következő bajnokságot.

Volt iskolánknak asztali tenisz, röplabda, úszó- és atlétika-csapata is, szerepeltek is különböző bajnokságokon,

változó sikerrel — de a foci... hát az más volt, az igazi sport, a sportok sportja.

Bevallom őszintén — senki se vegye dicsekvésnek — ebben nekem is részem volt, mivel hogy előző év októberétől tagja voltam a győztes csapatnak, mint bal szélső s utána előcsatár; eddig húsz gólt rúgtam az ellenfél kapujába, szurkolóink és iskolatársaink nagy örömére. Azt mondták rólam, hogy csakugyan tehetséges focista vagyok, van érzésem a labdához, jók a reflexeim, s ha megtartom a megfelelő kondimat, még a Központi Testnevelési Főiskolára is van remény — legalább is az edzőm szerint. Természetesen, ha az Alapszervezet is hozzájárul, no meg ha a kerületi szerv is jóváhagyja.

Mi máskülönben jó viszonyban voltunk a kerületi Komszomollal; a Menygyelejevka mindig elsőik között volt a társadalmi munkában, nyaranta testületileg kint voltunk a Szaratov melletti "Csapajev brigádos" nevű kolhozban, szervezeten vettünk részt a május 1-i és november 7-i felvonulásokon, a Győzelem Napja és egyéb alkalmakkor tartott rendezvényeken, rendszeresen tartottuk meg a taggyűléseket és a választások mindig a legnagyobb rendben folytak le; a kijelölt elvtársak mindig megkapták a tagság 99%-nak a szavazatát. Az iskola faliújságjai mindig naprakész témákkal fogadták az olvasót és párthűen tükrözték a meglehetősen bonyolult nemzetközi helyzetet, a szocializmus győzedelmes útját a Szovjet Unióban és a nemrég felszabadított országokban. A tanulók zöme részt vett a SzK(b)P Történetének, Sztálin elvtárs Rövid Életrajzának vagy a Materialista Dialektikának tanulmányozására tartott különórákon, s a politikai tanfolyamok résztvevőinek vetélkedőiben mindig is jól szerepeltünk.

Mindezek után egyszerűen megmagyarázhatatlan, ami velünk történt, 1947. április végén, a fociszezon elején.

Az egész egy győzelemmel végződött mérkőzés után, az

öltözőben kezdődött, amikor Gyenka, az egyik csatár kijelentette, hogy Szerjozsa — már mint én — olyan gólt lőttél a Dobroljubovka hálójába, hogy maga Sztálin elvtárs is, ha látta volna, megpödörte volna a bajuszát és örömeiben rágyújtott volna a pipájára.

— Tud is ő focizni! — kételkedett Grisa a IXB-ből — A mi korunkban a Szentek Életét biflázta, nem a labdarúgás szabályait! (Rövid Életrajz, első fejezet).

— Persze hogy tud! — válaszolt Szása (XA osztály; SzK(b)P Története, VIII. fejezet, A Párt harca a Jobboldali Elhajlás ellen.) — Akkorát rúgott Trockij seggébe, hogy elrepült, Mexikóig meg sem állt!

— Kamenyevet és Zinovjevet is jól kirúgta a pályáról! (Gyenka, úgyszintén a XA-ból).

— És Buharint is! — jegyezte meg valaki, feltehetőleg ugyanazon tanfolyam hallgatója.

— Azt beszélik — ez, amint később kisült, én voltam — az edzőt is lerúgta a grundról...

— Hülyeség, Szerjozsa, Vlagyimír Iljicszet egy imperialista-bérenc merénylő...

Az edzőnk, aki e beszélgetés végét a zuhanyozóból jövet hallhatta, jónak látta minél gyorsabban lezárni a témát:

— Ti meg vagytok örülve? Ha még egy szót hallok, vissza a pályára, békaügetésben, az egész banda! Oktalan barmok!

Csakhogy... a falaknak is fülük van (legalább is akkoriban, nálunk, Moszkvában). Tény az, hogy másnap a Mengyelejevka küszöbét tizennégyel kevesebben lépték át a diákok közül s az igazgató is új edzőt kellett keresen a sebtében felállított új csapat élére.

Csak arra emlékszem, hogy éjszaka, jóval éjfél után anyám kétségbeesetten próbál felébreszteni; reszkető kezében a ruháim: — Szerjözsa, öltözz fel, érted jöttek... Istenem, mit vétettem ellened, hogy a gyermekemet is elveszed!

A kerületi Szerveknél szálltunk ki a fekete autóból s az első három napot egy iszonyúan zsúfolt pincészerű odúban töltöttem — lehattunk vagy harmincan, szorosán egymáshoz préselődve. Nem messze tőlem egy srác nyöszörgött, fel-fel zokogott, hangjából ítélve nem lehetett több tizenöt évesnél. — Haza akarok menni, engedjete hazaaaa! — mignem a mellette levő rámordult: — Ha nem hagyod abba, megfojtalak, te taknyos! — Így álltunk étlen-szomjan egész nap s a következő éjjelen át, míg kinyitották az ajtót s neveket kiáltottak. A szólítottak nagy nehezen kikecmeredtek közülünk, aztán egy idő múlva másokat hívtak ki, aztán újból másokat. Este felé már annyira kiürült a cella, hogy le tudtunk kuporodni a húgytól nedves cementpadlóra.

— Mit tettél, te szerencsétlen? — kérdezte a mellettem lévő, suttogva. — Hogy kerültél ide?

— Behoztak... Nem tudom, miért. Biztos tévedésből, hisz annyi Kozlov van Moszkvában. És maga?

— Én sem tudom, de ki kell eresszenek, holnap lesz a nővérem esküvője.

Nagy a gyanúm, hogy az esküvőt most az egyszer a bátyuska nélkül fogják megtartani — gondoltam magamba, de szentül meg voltam győződve, hogy ha majd kihívnak, hamar rájönnek, hogy nem engem kerestek és mehetek haza, megmosakodom, jót vacsorázok s másnap indulás a suliba s délután az edzésre...

Jó későn, mikor már csak négyen voltunk a cellában, megszólal az egyik középkorú férfi, harcsabajuszos, jó kaukázusi akcentussal:

— Ezeket mind agyonverték, most mi következünk...

Mondanom sem kell, megingott bennem a remény s ugyancsak remegett a térdem, amikor a nevemet hallottam.

— Vizes a gatyád, barátom — szólt az egyik kísérőm, amikor hunyorogva egy tágas, kivilágított helységbe értünk. — Húzd csak le szépen, orvosi vizsgálatra.

Még a felénél se tartottam, amikor a másik kísérőm elkapta mindkét kezemet, egy hurkot húzott a csuklómra s fel, a falon függő vaskarikára. A következő pillanatban már éreztem is az ütést. Valami hajlékony pálcával estek nekem, mint valami vadállatok, csépeltek teljes erejükből, oly alaposan, hogy egy hét múlva se tudtam leülni. És hogy ne ordítsak, az egyik egy nyálkás, gumilabda-szerű valamit dugott a számba — a “cumit”, ahogy ezt a börtönszlang nevezi.

A foci pályán elkerülhetetlen összecsapásokon, lerúgásokon kívül soha sem volt részem verésben, soha senki nem bántott, a fizikai fenyegetés és a vele járó magaláztatás számomra teljesen ismeretlen volt — de most aztán kaptam belőle kiadósan. Éreztem, hogy forog velem a világ, rögvest elájulok — sajnos ezt ők is észrevették és azonmód nyakon öntöttek egy veder jéghideg vízzel. Valami lehetett abban a vízben, mert iszonyúan csípte a felhasogatott bőrömet — nem is tudom hányszor ismételték meg e műveletet; úgy éreztem, mintha egy tüskével kibélelt hosszú csőben forgatnának, s közben tüzes lándzsákat döfködnek belém, s mikor úgy látszik, a sós víz se térített eszméltre, valószínűleg abbahagyták és egy cellában ébredtem fel. Csak arra emlékszem, hogy csuromvizes voltam, minden porcikám égett s körülöttem, a puszta földön véres, felpuffedt testű emberek vonaglottak, nyögtek-jajgattak keservesen. Később eszméltem rá, hogy velem ugyancsak kíméletesen bántak; az egyiknek a fél szemét verték ki, a másik mellén és oldalán égési sebek hólyagjai éktelenkedtek (amivel kezelték, az a “húsvéti gyertya”, a forrasztólámpa beceneve) — a sarokban összegörnyedt férfinak a heréit taposták

szét. A fal mellett egy nagy, derék ember nyöszörgött egy ideig, aztán elhallgatott — másnap reggel a smaszerek a lábától fogva húzták ki, a szerencsétlen belehalt a belső sérüléseibe (“kilépett a hátsó ajtón” — mondják errefelé). Ivóvizet csak nagy sokára kaptunk, egy rozsdás bögrével fejenként.

Nem tudom, mennyit töltöttem e siralomházban, saját véremlében és vizeletemben fetrengve; egyszer csak hallom, valaki a nevemen szólít.

— Állj fel, ha hozzád beszélek!

Minden erőmet összeszedve, sajgó ízületekkel, görcsölő izmokkal, de sikerült felállnom.

— Utánam indulj!

Egy másik terembe vezettek, ott letépték a véres rongyaimat, egy jódtinktúrával átitatott ronggyal “fertőtlenítettek” s rámparancsoltak, vegyem fel az elémbe tett ruhákat. Csíkos rabruha volt, irtó durva szövésű, ott is szúrt, ahol nem érte a bőrömet a pálca; pillanatok alatt átvérzett, éreztem, hogy tapad a hátamra a patakzó vértől.

— Vigyétek a tizenötösbe!

Elöttem egy egyenruhás fegyőr, mögöttem egy másik, a gumibotját lóbálva.

A tizenötös is dugig volt, de itt legalább fekhelyek voltak, nem csak a pusztai föld.

— Csináljatok helyet neki!

Ami azt jelentette: nyomás, be az ágy alá, egy vékonyka pokrócfoszlányra.

— De engem megverték... — próbáltam egy puhább fekhelyet kikunyerálni, de a szobafőnök kérlelhetetlen volt.

— Gondolod, a többieket kislányok cirógatták?

Csakugyan, mind a tizenkét rabtársamon meglátszott, hogy nemrég volt részük a “bemelegítésben”. Annyit azonban megengedtek, hogy nappal az alsó priccs sarkán kuporogjak, már amennyire az ülepemet használni lehetett. S végre megjött a koszt is — egy tányér *balánda*, lisztből, zöldségekből és faggyúból főtt börtönleves. És másnap az első kenyér-adag: egy nyolcad feketekenyér. — Elég egy napra, odakinn két napra adnak ennyit — magyarázta egy kopaszra nyírt, nagydarab, sebhelyes arcú rab.

Odakinn — az a lágert jelenti.

Idebenn — ez a fogoly-élet legkellemesebb része. A sebek lassan begyógyulnak, az emberek szóba elegyednek egymással, érdekes és tanulságos történeteket hall az ember.

A lágert megjárt nagydarab ember — úgy emlékszem, Pjotr Vasziljevicsnek hívták — egy nap hozzám fordult s megkérdezte:

— Hát te, fiatalember, hogy kerültél ide?

— Én... nem tudom — nyögtem. Hirtelen azt gondoltam, hogy ez most meg fog ütni — csak úgy, magánszorgalomból, vagy kedvtelésből. Vagy, mert az ágya sarkán dekkoltam.

— Bizonyára azt gondolod, hogy tévedésből hoztak be, ugyebár.

Kicsit reszelős volt a hangja, de amúgy barátságos; én viszont akkor mindentől és mindenkitől félttem.

— I...igen.

— És szintén tévedésből kaptál a bőrödre...

— Megvertek. Istentelenül megvertek.

— Ugyan! Ez csak egy kis kóistoló volt. A java akkor jön, ha nem vallasz. Vagy nem azt mondom, amit kérnek.

Hirtelen eszembe jutott az előző cella, a megégetett ember, a sarokban nyöszörgő, akit kiheréltek, a szerencsétlen, akit a lábától fogva húztak ki, a félszemű. Kirázott a hideg, úgy reszkettem.

— Mondd csak, mit tettél?

— Én... semmit. Nem tudnak semmit se rám bizonyítani.

— Akkor csakugyan a halál fia vagy. Mert aki itt nem vall, azt agyonverik.

— Gondolkozz csak — szólt közbe egy csontváz-sovány, fekete hajú, ázsiai származású rab. — Biztos mondtál valamit, ami nem illik — valahol, valamikor; ilyeneket szoktak előbb egy kicsit megpuhítani, hogy aztán menjen minden, mint a karikacsapás. Mandulavágású szemét hosszan rám szegezte: — Gondolkozz csak egy kicsit! — bízott.

Hirtelen eszembe jutott a meccs utáni terefere.

— Azt mondtam, hogy, izé... Sztálin elvtárs...

— Jó, elég. Most tudjuk, miért vagy itt — és azt is, mi vár rád és azokra, akik jelen voltak.

— Mi???

Pjotr Vasziljevics csak legyintett:

— A Párt elleni agitáció. Tíz évvel megússza...

— Úgy igaz! — szólt közbe valaki a felső priccsről. — Manapság az ilyesmiért nem jár főbelövés. Kapsz nyolc-tíz évet s kész. Ötvennyolcas paragrafus, kettős cikkely.

Ha eddig nem, de most csakugyan elkezdett forogni velem a föld.

— De mi csak vicceltünk! — feleltem, majdnem sírva.

— Igazad van. Az ilyen viccelődésekért adják a nyolc-tíz év átnevelő munkatábort. Aki komolyan csinálja, az huszonöt év Szibériát kap, vagy vár rá a kivégzőosztag. Esetleg mind a kettő.

Ezt az ázsiai mondta.

— Hogy-hogy mind a kettő? — hitetlenkedett valaki — vagy az egyik, vagy a másik!

— Azirjevnek igaza van! — felelt Pjotr Vasziljevics. — Lehúzza a huszonötöt, utána meg felakasszák. Moroznijban is ez történt. Egy fehérgárdás tiszt, amúgy rendes ember, valamikor a húszas évek elején került oda, az elsők között, végig dolgozta a huszonöt évét, mind azt hajtogatta, hogy ő már innen nem megy sehova, megszokta a tajgát, senki se várja otthon, ő bizony kérvényezni fogja, hogy tartsák meg civil állományban, így egy kis fizetést is kap, a koszt is jobb lesz — álmodozott s mikor eljött az ideje, hogy szabadlábba helyezték, hopp, összeült a lágér "haditörvényszéke" — és halálra ítélték, úgymond szökés tervezése alapos gyanúja miatt. Fel is akasztották a szerencsétlent; az akasztófa alatt elkiáltotta: — "Éljen a Cár!" — mire az egész társaság elkezdett röhögni — a Cárt, tata, azt már rég a pokolba küldtük, eredj te is utána!

— Mit gondolsz, miért kellett kinyírni a tagot? — kérdezte az ázsiai.

— Egyszerű az ábra — válaszolt Pjotr Vasziljevics. — A hótt ember nem beszél. Nem fecseg, nem sztorizik a tajga mélyében elrejtett táborokról, az ilyen-olyan ellátásról, a rabtársairól, a tisztesekről... pedig ugyancsak lenne mit mesélni erről a témáról.

— Lehet, hogy igaza van, Pjotr Vasziljevics. Bennünket is azért hoztak be és most puhíthatnak...

— Igen, hogy tanúskodjunk... vagy ismerjünk be valamit...

— Amiről, igaz, mi nem tudunk semmit...

— ... de épp elég ahhoz, hogy visszavigyenek a Golubovkába. Vagy Vorkutára...

— Vagy a hurok következik? Ki tudja?!

Bevallom őszintén, reszkettem, mint a nyárfalevél az őszi szélben.

— Ne félj, kisöcsém — szólt nagy sokára Azirjev, az ázsiai. — Te lehet, hogy még megéred...

— Mit?

— A szabadságot. Egyszer majd csak vége lesz ennek a komédiának!

Akkor nem nagyon értettem, miféle komédia, miféle szabadság, de Azirjevnek igaza volt. Pjotr Vasziljevicsnek is — nyolc évet kaptunk mi, a focicsapat — az edző pedig tízet.

Hat hónapot vártunk az ítélet “véglegesítésére” — s ezerkilencszáz negyven hét szeptember tizenötödikén megindult velünk a vonat Szibériába.

Bizony, sokan felteszik a kérdést, mit érezhet egy tizennyolc éves szovjet ifjú, ha így, váratlanul letartóztatják, megkínózzák, börtönbe zárják s a végén rásütik a bélyeget: — ez a Haza ellensége!?

Még így, sok év távlatából is nehéz megnevezni azt a szörnyű érzést. Nem az elszenvedett kínzás, sem a börtönélet keservei. Hanem, ahogy mondani szokás, a világ, amiben eddig éltem, egyszeriben, váratlanul összeomlott.

Kis gyermekkorunk óta, mi, szovjet fiatalok, azt tanultuk, hogy hazánk az igazság, a szabadság, a szeretet hona; szüleink, nagyszüleink, a Párt áldozatai árán egy fényes jövő vár reánk;

tiszta szívből hittünk a kommunizmus magasztos eszméiben, a győzelmében a Föld minden országában s ha mégis, valahol valami nem úgy jött ki, ahogy azt a könyvekben megírták — elfogadtuk, hogy ez egy kivétel, egy múló kellemetlenség — az ellenség ármánykodása, mások felelőtlensége miatt. S mikor a hitleristák orvul megtámadták a Szovjet Uniót, az elszenvedett súlyos vereségek dacára is hittünk a győzelemben, hittünk a szovjet emberek hősiességében, Sztálin elvtárs lángelméjében, a Vörös Hadsereg erejében. Zúgolódás nélkül elfogadtuk a háborús idők ínségét, szüleink, barátaink elvesztését — hisz nem volt család a hátországbán, hogy ne gyászolt volna valakit — s mikor 1945. május 3-án kitűzték a vörös zászlót a Reichstag-ra — micsoda örömmámorban úszott az egész ország!